

zatel utvrzoval člověka v jeho stávajícím stavu a přitakával tak hříchu. Rejchrt naopak kritizuje takové zplošťování evangelia: „Snažili jsme se proto ulámat hroty a ztupit ostří evangelia, jen abychom lidem vyšli vstříc a získali je.“ (s. 81) Sám káže: Kristus nám přináší odpuštění a pokoj, ale chceme-li je skutečně přijmout, „je třeba se vzdát toho, co nás odvádí od Božího života“ (s. 189).

Uvedené důrazy jsou jen výsekem ze širší témat, jichž se kázání dotýkají. Ke slovu dále přichází kupř. moment eschatologický, otázka existence zla ve světě, poslání církve aj. V mnohých kázáních jde o to, jak konkrétně realizovat následování Krista vzhledem k nejrůznějším jevům a událostem, s nimiž se křesťan v životě setkává (rodina, bohatství, moc, utrpení, smrt, stáří, pochybnosti atd.). Je jen škoda, že obsahovou bohatost hyzdí poměrně velké množství překlepů a tiskových chyb.

Poslední větou *Postily* je úvodní verš nejstarší bratrské písně: „Radujme se vždy společně“. A je na místě, protože Rejchrtova kázání skutečně sdělují důvod k radosti. Proto sbírku doporučuji nejen těm, kdo v neděli nesedí v kostelních lavicích, ale i těm, kdo hledají výživnou duchovní stravu ve všední den, a v neposlední řadě kazatelům jako zdroj inspirace.

Tabita Landová

BIBLICKÉ ZÁKONY A SÉMIOTIKA

Bernard S. Jackson, Studies in the Semiotics of Biblical Law, JSOT. Sup. 314, Sheffield: Sheffield Academic Press 2000, 332 s.

Kniha manchesterského badatele působícího v Centre for Jewish Studies představuje shrnutí jeho čtyřicetiletého bádání na poli biblického zákona. Jakkoli by se mohla lidem, kteří se o biblickou vědu přímo nezajímají, zdát kniha a její téma nezáživné, opak může být pravdou. Jackson se při hledání významu zákonů, které Bible obsahuje (Bible = pro autora Tenach, Nový zákon je používán jako referenční zdroj a je zařazen mezi „další starověké prameny“ – s. 326), opírá o řadu nebiblických oborů, jakými jsou sémiotika, kognitivní vývojová psychologie, sociologie, kulturní antropologie nebo literární věda. Dříve se zákony zkoumaly zejména pomocí komparativních vývojových metod, jež byly výrazem západního evolučního myšlení a které nebraly specifika jednotlivých starověkých dokumentů a míst, z nichž tyto dokumenty pocházely, příliš v potaz, tvrdí autor na úvod. Hledání významu starověkých zákonů se zaměřovalo na nalezení vývojových spojitostí mezi písemnostmi, které přitom od sebe byly zeměpisně a časově velmi vzdálené. Vývojové schéma mělo zaplnit časoprostorové mezery mezi jednotlivými dokumenty, a tím vyřešit problémy spojené s jejich interpretací. Tak se vedle sebe kupříkladu ocitají kodexy z doby před Chammurabim, sumerský Ur-Nammu a akadský Ešnunna, Chammurabiho zákoník, *lex talionis* z Ex 21,22–25, Mt 5,38–39 a Mekilta Exodus 21,24, aby se ukázalo, že původně donekonečna jdou-

cí odplata byla humanizována a přenesena do oblasti finanční kompenzace. Tento způsob argumentace je podle autora problematický. Evoluční model se stal neudržitelným, protože postrádá „skutečná kritéria pro to, co bychom mohli nazvat vývojovou progresí ... Existuje mnoho způsobů, jimiž lze princip odplaty vyjádřit... Proto je v dnešním kontextu řešení difuzionistů (badatelů, kterým absence kritérii vhodných pro historické srovnání nebo pro komparaci sociálních podmínek vyhovuje) jistě lákavé“ (s. 15–16).

Jackson se při zkoumání biblických zákonů řídí dvěma základními zásadami: (a.) zákony obsažené v Bibli je nejprve nezbytné studovat *jednotlivě*, protože nemusejí mít vždy stejnou komunikační funkci, (b.) daleko důležitější než sledování obecných vývojových tendencí starověkých právních dokumentů je detailní rozbor komunikativních a kognitivních rozdílů mezi *ústním a písemným* podáním zákonů; diferencovaný popis sémiotických procesů různých okamžiků přechodu z ústního podání do podání písemného hraje při snaze porozumět významu biblických zákonů ústřední roli. Sledování a popisu těchto procesů autor věnuje osm kapitol. První se zabývá ústními řečovými výroky (s. 42–69), druhá jednoduchými „mudroslovnými“ písemně zachycenými zákony (s. 70–92), třetí shlukováním těchto zákonů do malých diskurzivních jednotek, které Jackson nazývá „paragrafy“ (s. 93–113), čtvrtá funkcí různých prostředků, jimiž jsou zákony písemně zaznamenávány (s. 114–143), pátá časovou podmíněností zákona a jazykově-sémantickými prostředky, jimiž zákony dosahují trvalejší nebo až nadčasové platnosti (s. 144–170), šestá způsoby, kterými se zákony vyjadřují a jimiž se snaží potvrdit své hodnotové soudy (s. 171–207), sedmá rozvíjením iterativních technik v rámci širších diskurzivních jednotek zákonů (s. 208–230); zde autor názorně na vztahu zákona k vyprávění ukazuje specifickou každé jednotky, která brání uplatnění obecnějších pravidel pro popis jeho geneze: „Zákony nemají svůj původ pouze ve vyprávění. Totéž se týká i jejich vztahu k vyprávění. V některých případech vyprávění skutečně mohlo podnítit hodnocení (pozitivní nebo negativní), jež zákon formuluje. V jiných případech se zákon mohl daleko spíše inspirovat místními instrukcemi, na jejichž tvorbě se nepodílely kulturní zkušenosti, nýbrž pouze zkušenosti sociální“ (s. 230). V osmé kapitole se sleduje zasazení zákonů do různých struktur biblických výpravných celků (s. 231–270).

Po popisu uvedených procesů následuje aplikace konstatovaných tezí na v úvodu zmiňovaný příklad talionu, která podtrhuje Jacksonovův zájem o co nejdůležitější popis jednotlivých biblických zákonů (s. 271–297).

Při analýze sémantiky zákonů se Jackson opírá především o tři myšlenkové koncepty. Vždy se přitom vrací ke své ústřední tezi o zásadní odlišnosti ústního a písemného tradování zákonů, jež má velký vliv na jejich diferencované porozumění.

Prvním konceptem, kterým se Jackson inspirovuje, je sémiotický přístup A. J. Greimase, v němž jde primárně o synchronní deskripci základních struktur signifikace, která probíhá – jistě velmi zjednodušené řečeno – na trojí rovině (kontrakt – performance – uznání/odmítnutí). Svou vlastní sémiotickou teorii, jež je

určitou úpravou greimasovského konceptu, nazývá autor „*narativní typizaci akce*“: Pomocí této teorie se v knize dokazuje, že narativní typizace zákonů jsou: (I.) otevřené, nelze objektivně stanovit jejich obrysy, ale i přesto jsou schopny rozvíjet relativně podobné soudy (= kontrakt), (II.) nejsou neutrální, nýbrž vždy obsahují určité hodnotové postoje (= performance), (III.) týkají se určitých sociálních a odborných „sémiotických“ skupin, které se od sebe liší systémem signifikace, jež používají (= uznání/odmítnutí).

Druhým použitým konceptem je kognitivní vývojová psychologie L. Kohlberga a J. Piageta, s jejíž pomocí Jackson prostřednictvím diachronních řezů odhaluje růst tradice a sociální pravidla směřovaná pro jednotlivé sémiotické skupiny na jejich cestě od ústního k písemnému podání.

Třetím konceptem, který na druhý přímo navazuje, je sociálnělingvistická teorie B. Bernsteina. Ten analogicky k autorově tezi o sémantických, kognitivně stimulovaných proměnách způsobených přechodem od ústního k písemnému zachycení zákonů hovoří o „omezených“ (*restricted*) a „elaborovaných“ (*elaborated*) kódech již ve své práci *Class, Codes and Control* (1971). Ústní podání, k němuž se váže omezený kód, dává přednost událostem před koncepty a systémy, je co do svého významu otevřené a nepodává vyčerpávající informace, protože se opírá o společně sdílenou sociální zkušenost v rámci malého společenství, v němž se určitý zákon traduje. Písemné podání spodobně Bernsteinovým elaborovaným kódem je explicitní, neboť se jeho význam úzce pojí s tím, co se výslovně písemně sděluje. Tento kód již nepočítá s lidmi se společnými kulturními a kontextuálními předpoklady (s. 72); co není vysloveno, jakoby neexistovalo. Zde se ukazuje zásadní rozdílnost ústní a písemné komunikace: Nejde o alternativní způsoby sdělení nebo přenosu významu, nýbrž o dva zcela odlišné mody myšlení a o zcela odlišné sociální skupiny, které se s nimi pojí. Zde je dobré upozornit na další zdroj, ne-li přímo myšlenkový koncept, jímž se Jackson inspiruje. Ten nalézá ve starším díle antropologa Jacka Goodyho *The Domestication of the Savage Mind* (1977), kde je vyjádřena stěžejní myšlenka, že písmo není pouze objektifikovanou řečí, nýbrž zcela odlišnou formou kladení otázek a jejich řešení, s níž se v kulturách s ústním tradováním nemůžeme setkat. Tato myšlenka se v Goodyho podání objevuje i později, například v *The Logic of Writing and the Organization of Society* (1986) a o rok později také v *The Interface between the Written and the Oral*. Pro Jacksona je nicméně primárním zdrojem první ze jmenovaných studií. Bernstein a Goody, každý jistě z jinak podloženého uvažování, přivádějí autora recenzované knihy k tezi, že „psaní restrukturuje vědomí“. Tato teze je v knize neustále ověřována rozbory jednotlivých zákonů a jejich různě rozsáhlých celků (viz zaměření jednotlivých kapitol). Jackson sleduje každý z pojednávaných zákonů pod drobnohledem synchronního a diachronního zaostření, v jehož průsečíku se před čtenáři odkrývají dříve netušené souvislosti badatelsky zdánlivě již ze všech stran prozkoumaných biblických právních dokumentů. Nově se tak ke slovu dostávají i tradiční historickokritické otázky o různém historickém, náboženském, sociálním a redakčním původu starozákonních látek. Jedním z hlavních

cílů autora je ukázat, že zákony lze vnímat na mnoha sémiotických rovinách. Toho lze docílit tak, že interpret postupuje zpět proti časové ose a pomocí právě uvede-
ných konceptů a Jacksonova vlastního rozboru narativních typizací (sémiotika)
rekonstruuje významy (sémantika), které zákony pro dřívější kruhy tradentů a re-
cipientů měly.

Tak se můžeme kupříkladu v případech Ex 22, 2–3 („Jestliže je zloděj přistižen
při vloupání a je zbit, takže zemře, nebude lpět krev na tom, kdo ho ubil. Jestliže
se tak však stane po východu slunce, krev na něm bude lpět“) dobrat na základě
odkrytí kognitivní struktury, jež operuje na bázi spíše ústního vnímání (omeze-
ný kód), jinak odvozovaného vnímání významu zákonů, jak se má zacházet se
zlodějem chyceným při zločinu a zlodějem chyceným při zločinu ve dne. Slyšený
text první instrukce je určitým společenstvím spojován s fakticitou „nočního zlo-
děje“ daleko spíše pomocí dobře zapamatovatelných obrazů (např. Jb 24,14.16)
než prostřednictvím dedukce tohoto významu z instrukce druhé. Ústně zachyce-
ný text neumožňuje „zpětné snímání“ (*backward scanning*) významu, a tedy ani
domýšlení, o jakého zloděje se v první instrukci jedná, na základě izochronní
existence obou instrukcí „na papíře“. Předliterární společnost, která před sebou
nemá texty fyzicky přítomné, se tedy neptá: „Co za situace slova této instrukce
pokrývají?“, nýbrž: „Co za typické situace slova této instrukce vyvolávají?“. Hle-
dání doslovného významu, které je charakteristické pro společnost, kde již pí-
semné texty existují, se tak nahrazuje hledáním typických výpravných obrazů si-
tuací známých z určitého sociálního kontextu. „Řeč je prchavá, mizí jakmile je
vyslovena. Smíření obou textů závisí na tom, zda si slova první instrukce ucho-
váme v paměti. Zapamatovat si přesně znění slov je těžší než si pamatovat obra-
zy. Je proto velmi pravděpodobné, že první instrukce byla ve společnosti ústního
tradování spojena s typickým obrazem – zde se zlodějem v noci - a proto si ko-
gnitivního konfliktu mezi těmito dvěma pravidly nepovšimla“ (s. 77, srov. k témuž
s. 197–202).

Jacksonova kniha se nečte rozhodně snadno. Autor se v ní pokouší o syntézu
různých důrazů velmi odlišných disciplín, čehož si je sám vědom a reflektuje to
na místech, kde je to obzvlášť patrné a která nepůsobí zcela uspořádaně a harmo-
nicky (např. při aplikaci greimasovských teoretických postulátů na biblické záko-
ny a zejména při snaze o zapojení specificky psychologických kognitivně vývojo-
vých teorií do diachronně zaměřených úvah nad vývojem a přerodem ústní tradice
v tradici písemnou; viz 30, 40–41). *Studies in the Semiotics of Biblical Law* je vel-
mi přínosné dílo, jež potvrzuje stále více se prosazující tendenci sheffeldských
nakladatelů otevírat se interdisciplinárnímu dialogu, tendenci jistě vítanou.

Filip Čapek